

ศิลปะบำบัดสู่การพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ*

ART THERAPY TO ENHANCE SOFT SKILLS FOR YOUTH WHO RECEIVED NON-FORMAL EDUCATION

กฤติยา แสงสุวรรณ*, สุใจ ส่วนไพโรจน์

Krittiya Sangsuwan*, Sujai Suanpairoth

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประเทศไทย

Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand

*Corresponding author, E-mail: krittiya.khim31@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ มี 3 ระยะ ได้แก่ ก่อน ระหว่าง และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด และ 2) สังเคราะห์ การพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัด เป็นการศึกษาแบบทดลอง ขั้นต้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เยาวชนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อายุระหว่าง 15-18 ปี เลือก เยาวชนที่ตอบแบบประเมินทักษะมนุษย์มีคะแนนน้อยที่สุด จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบ ประเมินทักษะมนุษย์ 2) โปรแกรมศิลปะบำบัด สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ใช้ Repeated Measure ANOVA และ Pairwise Comparisons ในการทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิง พรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด มีทักษะมนุษย์ระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ สูงกว่า ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทักษะมนุษย์ในระหว่างและหลังเข้าร่วม โปรแกรมฯ เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) การสังเคราะห์การพัฒนาทักษะมนุษย์แก่ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัดส่งผลให้หลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ เยาวชนมีทักษะ มนุษย์สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ โดยมีการพัฒนาทักษะมนุษย์ 8 คุณลักษณะ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง ความ ยึดหยุ่น การจัดการอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี การร่วมรู้สึก การแบ่งปัน ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ผ่าน โปรแกรมศิลปะบำบัด ที่ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสมรรถภาพของเยาวชนและเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ศิลปะบำบัด, การพัฒนา, ทักษะมนุษย์, เยาวชน, การศึกษานอกระบบ

Abstract

The article purposed to 1) compare the soft skills' mean values of the non-formal educated youth, which included three phases: before, between, and after joining the art therapy program, and 2) synthesize the soft skill development for the non-formal educated youth with the art therapy program. The research was a pre-experimental research design. The sample group was ten non-formal and informal educated youths between 15 to 18 years old and had the least scores in soft skill assessment. The research instrument consisted of 1) the soft skill assessment and 2) the art therapy program. The statistical analysis included mean and standard deviation

* Received 10 June 2023; Revised 28 June 2023; Accepted 30 June 2023

and tested the hypothesis with repeated measure ANOVA, Pairwise comparisons, and descriptive data analysis. The research results indicated that 1) the comparisons of the soft skills' mean values of the non-formal educated youth before, between, and after joining the art therapy program showed that the soft skills between and after joining the program were higher than before joining with the statistical difference at .01 level and the soft skills between and after joining the program increased with the statistical difference at .01 level and 2) synthesis of the soft skill development for the non-formal educated youth with the art therapy program illustrated that after joining the program, the youth had higher soft skills than before joining by developing eight attributives of soft skills which were self-awareness, flexibility, emotional management, positive thinking, empathy, sharing, responsibility, and honesty through the art therapy program which was designed to be appropriated with the youth's capacities and had efficient results.

Keywords: Art Therapy, Development, Soft Skills, Youth, Non-Formal Education

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของความก้าวหน้าในเทคโนโลยี เกิดการแทนที่กำลังคนด้วยเทคโนโลยีที่หลากหลาย ในเกือบทุกสายอาชีพ จึงเป็นยุคที่คนต้องปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสร้างสรรค์ ด้วยทักษะสำคัญด้านต่าง ๆ เช่น นวัตกรรม เทคโนโลยี วิชาการ/วิชาชีพ เป็นต้น นอกเหนือจากนั้นยังมี ทักษะมนุษย์ (soft skills) ที่เป็นทักษะจำเป็นกับมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 เพราะนอกจากคนเราต้องมีความรู้ในการทำงาน คนเรายังต้องเป็นผู้มีทัศนคติและจิตใจที่มั่นคงพร้อมสำหรับการเผชิญปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตอีกด้วย ซึ่งทักษะที่มนุษย์ใช้ในการดำเนินชีวิตหลัก ๆ มี 2 ทักษะ ประกอบด้วย ทักษะทางวิชาชีพ (hard skills) เป็นทักษะภายนอกของมนุษย์ในการใช้ความรู้ในงานหรือความสามารถในการใช้สติปัญญาด้านเทคนิควิธีการ วิชาการ และวิชาชีพ เพื่อใช้แก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และทักษะมนุษย์ (soft skills) เป็นทักษะภายในส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงเกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การจัดการอารมณ์ ความรับผิดชอบ การปรับตัว เป็นต้น ซึ่งเป็นทักษะที่เอื้อต่อความสำเร็จในการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิต ซึ่งมีหลากหลายชื่อเรียกตามการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านโดยมีนัยความหมายเทียบเคียงกัน ได้แก่ ทักษะอ่อนนุ่ม ทักษะด้านอารมณ์และสังคม ทักษะทางสังคม ทักษะชีวิต และทักษะความเป็นคน ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยขอเรียกว่า ทักษะมนุษย์ (soft skills)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กล่าวถึงทักษะมนุษย์ไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษามีลักษณะมุ่งเน้น การพัฒนาด้านวิชาการและวิชาชีพ ทำให้ทักษะมนุษย์ได้รับความสนใจน้อย แต่กลับมีความจำเป็นไปใช้ ในการทำงาน และการใช้ชีวิต โดยทักษะมนุษย์นั้นสามารถเสริมสร้างได้ตั้งแต่เด็กเริ่มปลูกฝังได้จากในห้องเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561); (บุษกร วัฒนบุตร, 2564) แต่มีเด็กหลายกลุ่มที่มีเงื่อนไขและข้อจำกัดทำให้พลาดโอกาสทางการศึกษาไปส่งผลให้ไม่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวิชาการ/วิชาชีพ การขัดเกลา และปลูกฝังทักษะมนุษย์อันเกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์จากในห้องเรียน โดยมีสาเหตุมาจากการเป็นผู้ด้อยโอกาส ผู้พลาดโอกาส และผู้ขาดโอกาส โดยผู้ด้อยโอกาส คือ ผู้พิการ ผู้ประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบและกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อย กลุ่มผู้พลาด โอกาส คือ กลุ่มเด็กหรือเยาวชนที่ออกจากกลางคันจากการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากความผิดพลาดในการดำเนินชีวิต และกลุ่มผู้ขาดโอกาส คือ กลุ่มที่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอต่อการเข้าเรียนตามระบบปกติ รวมถึงการเป็นประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยจากการก่อการร้าย การก่อความไม่สงบในพื้นที่ชายแดน กลุ่มประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลที่มีความยากลำบากในการเข้าถึงการศึกษาในระบบปกติ แต่ประเทศไทยยังมี

ระบบการศึกษาที่รองรับประชาชนกลุ่มผู้มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดเหล่านี้ด้วย มีการกำหนดให้มีพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือเรียกชื่อย่อว่า กศน. เป็นการศึกษาที่ปรับเปลี่ยนไป ตามบริบทและสภาพแวดล้อม โดยมีความยืดหยุ่นในการกำหนดการเรียน การสอนเพื่อความเหมาะสมและ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน รวมถึงการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความ พร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ เพื่อให้ การศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ซึ่ง ข้อสังเกตจากลักษณะของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนจะต้อง พึ่งพาตนเอง กำกับควบคุมตนเอง และเรียนรู้การแก้ปัญหาจากประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งอาจเป็นวิธีที่ถูกต้องหรือ ผิดพลาดก็ได้ ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้เรียนที่เป็นเยาวชนโดยอยู่ในช่วงชีวิตวัยรุ่น อันมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ และสังคมเป็นอย่างมาก หากไม่ได้รับ การดูแลอย่างเหมาะสมจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรม (ชดาพิมพ์ เผ่าสวัสดิ์ และคณะ, 2559) และมักพบความบกพร่องในทักษะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ อารมณ์และการแสดงออกทางสังคม การได้ส่งเสริมให้ได้ออกไปทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น การเล่นกีฬา งาน ประดิษฐ์ กิจกรรมทางศิลปะ หรือการผจญภัย การได้ฝึกมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะช่วยเสริมทักษะมนุษย์ให้สูงขึ้น (ศศิธร ศักดิ์เทวินทร์, 2561) ฉะนั้น การพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อการเผชิญอุปสรรค เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข โดยเฉพาะทักษะมนุษย์ที่เป็นคุณลักษณะสำคัญต่อการประสบความสำเร็จ ในด้านการเรียน การทำงาน และการใช้ ชีวิต รวมถึงเป็นคุณสมบัติที่ผู้จ้างงานต้องการในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้จึงควรได้รับการพัฒนา ทักษะ ดังกล่าว เพื่อเป็นกำลังที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาสังคมต่อไป

ดังนั้น จึงมีความสนใจและให้ความสำคัญกับทักษะมนุษย์และการพัฒนาทักษะมนุษย์จึงได้ค้นคว้าข้อมูล ทักษะที่เกี่ยวข้องกับทักษะมนุษย์จากแหล่งองค์ความรู้ทั้งหมด 19 แห่ง ทำการสังเคราะห์คุณลักษณะของ ทักษะ มนุษย์ โดยมีหลักการรองรับตามทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ตามแนวมนุษยปรัชญา (Anthroposophy) ของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ได้มาซึ่งทักษะมนุษย์ส่วนฐานใจ (Feeling) ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก ประกอบด้วย 8 คุณลักษณะ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) ความยืดหยุ่น (Flexibility) การ จัดการอารมณ์ (Emotional Management) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) การร่วมรู้สึก (Empathy) การ แบ่งปัน (Sharing) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และความซื่อสัตย์ (Honesty) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยมี กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนอายุระหว่าง 15-18 ปี ที่เข้ารับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็น นักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนราธิวาส โดยเฉพาะเยาวชนกลุ่มผู้ พลาดโอกาส อันมีสาเหตุด้านพฤติกรรมส่วนหนึ่งมาจากการขาดประสบการณ์และได้รับการขัดเกลาที่ดี รวมถึง เยาวชนกลุ่มผู้ขาดโอกาสที่ไม่ได้รับการบ่มเพาะองค์ความรู้และทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิต ทำให้พลาดโอกาสใน การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมศิลปะบำบัดต่อ การพัฒนาทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของ ทักษะมนุษย์ของ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ในความดูแลของ กศน. อำเภอดากู จังหวัดนราธิวาส โดยได้ออกแบบกระบวนการใช้ศิลปะบำบัดใน การพัฒนาทักษะมนุษย์ในรูปแบบที่ เอื้อต่อการนำไปใช้ได้จริงในหน่วยงานหรือเหมาะสมกับความต้องการ ในการพัฒนาสมรรถภาพของเยาวชน ด้าน ทักษะมนุษย์ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งหวังให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้ การปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี สามารถพัฒนา ตนเองเกิดการขัดเกลาด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม มีการประพฤติตนที่ดีสามารถนำวิชาความรู้และทักษะมนุษย์ ไปในการประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ศิลปะบำบัด ระหว่างเข้าร่วมโปรแกรมฯ และหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดทักษะมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะของเยาวชนด้วยโปรแกรม ศิลปะบำบัด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบทดลองขั้นต้น (Pre-experimental Research) ชนิดกลุ่มเดียววัดซ้ำ (One Group Repeated Measures) โดยทำการวัดซ้ำทั้งหมด 3 ครั้ง การทดลอง 1 ครั้ง ระยะการทดลอง 1 ครั้ง และหลังเสร็จสิ้นการทดลอง 1 ครั้ง การวัดแต่ละครั้งห่างกัน 4 สัปดาห์ สมมติฐานการวิจัย คือ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบมีค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาที่อยู่ในความดูแลของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1,116 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ คือ นักศึกษาในความดูแลของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส อายุ 15-18 ปี จำนวน 10 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกเยาวชนฯ เพื่อกำหนดเป็นตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามความเหมาะสมของศิลปะบำบัดแบบกลุ่มที่ควรมีขนาดของกลุ่มระหว่าง 4-12 คน (Liemann, 2004) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน เลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ให้ตอบแบบประเมินทักษะมนุษย์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คัดเลือกเยาวชนที่มีคะแนนทักษะมนุษย์น้อยที่สุด 10 อันดับ เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน หากเยาวชนที่มีคะแนนทักษะมนุษย์ใน 10 อันดับ มีจำนวนมากกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) อีกครั้ง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด หากเยาวชนที่เข้ารับการคัดเลือกยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการปฏิบัติตน ในการเข้าร่วมการวิจัยอย่างละเอียด และตลอดการวิจัย จะคำนึงและเคารพสิทธิส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมวิจัยโดยไม่มี การระบุชื่อจริง สถานภาพ หรืออื่น ๆ ที่เป็นการระบุตัวตนลงในการวิจัยครั้งนี้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบประเมินทักษะมนุษย์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีข้อคำถาม จำนวน 57 ข้อ โดยครอบคลุม 8 คุณลักษณะ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง ความยืดหยุ่น การจัดการอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี การร่วมรู้สึก การแบ่งปัน ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's Scale Type) คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน ไม่เห็นด้วย 2 คะแนน เห็นด้วยปานกลาง 3 คะแนน เห็นด้วย 4 คะแนน และเห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน ผ่านตรวจหาค่าความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และการนำแบบประเมินไปทดลอง (try-out) กับเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ อายุ 15-18 ปี เป็นนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลของ กศน. อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มทดลองที่คุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 2) โปรแกรมศิลปะบำบัดต่อการพัฒนาทักษะมนุษย์ มีแนวทางการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2550) ได้แก่ (1) การสร้างสัมพันธภาพ (2) การค้นหาปัญหา (3) การทบทวนประสบการณ์ และ (4) การเสริมสร้างพลังใจ โดยโปรแกรมประกอบด้วยการทำกิจกรรมติดต่อกันจำนวน 8 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมงโดยดำเนินการศิลปะบำบัดในรูปแบบทัศนศิลป์

ทั้งหมด 8 กิจกรรม อย่างน้อยพัฒนาทักษะมนุษย์ กิจกรรมละ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ พื้นที่สัมพันธ์ ปะติด-ปะต่อ ต้นไม้มีชีวิต ปั่นให้มัน ปล่อยใจให้อิสระ ตักตาฝาแฝด ป้ายประกาศ และนิทรรศการความรู้สึก โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมแต่ละครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 พื้นที่สัมพันธ์ พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ความยืดหยุ่น การจัดการอารมณ์ และความซื่อสัตย์ โดยเยาวชนจะรับรู้และเข้าใจความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ของตนเอง ด้วยการสร้างสรรค์งประจําตัวต้องผ่านการทบทวนตนเองเพื่อตั้งเอกลักษณ์ของตนเองออกมานำเสนอ แก่กลุ่ม เรียนรู้การอยู่กับสภาวะไม่พึงใจที่อาจเกิดจากการหวนระลึกความทรงจำหรือประสบการณ์ส่วนตัว ทำให้รู้สึกสิ้นหวัง ด้อยค่า หรือไม่มีความหมาย รวมถึงบรรยากาศของกลุ่มกับการเข้าร่วมกลุ่มเป็นครั้งแรก เรียนรู้ การบริหารจัดการอารมณ์ และความรู้สึกอย่างมีเหตุผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในกลุ่มและการเอื้อให้เข้าใจสาเหตุของอารมณ์และแนวทางการผ่อนคลายความรู้สึกจากผู้วิจัย และเรียนรู้การซื่อสัตย์ต่อความคิดและความรู้สึกของตนเอง โดยผู้วิจัยจะเอื้อให้กลุ่มมีบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง และความรู้สึกปลอดภัย เกิดเป็นสัมพันธ์ภาพที่ดี เยาวชนต่างไว้วางใจต่อกันและมีความกล้าในการเปิดเผยตนเองอย่างจริงใจ

ครั้งที่ 2 ปะติด-ปะต่อ พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการร่วมรู้สึก การมองโลกในแง่ดี และการแบ่งปัน โดยเยาวชนจะเรียนรู้ในการเข้าใจพื้นฐานของปัญหา การเกิดปัญหา และทางออกของปัญหา ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึกร่วมกับผู้อื่นผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในรูปแบบของภาพปะติด ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกิดการทบทวนตนเองและทำให้มีมุมมองต่อปัญหาของตนเองในรูปแบบใหม่ รวมถึงมีทางเลือกให้กับทางออกของปัญหาจากการแบ่งปันข้อคิดจากกลุ่ม โดยผู้วิจัยจะร่วมสะท้อนความคิดความรู้สึกเพื่อชวนให้เยาวชนมองเห็นสิ่งที่เป็นปัญหา กระทั่งสามารถปรับเปลี่ยนมุมมองต่อสถานการณ์ ให้อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและความถูกต้อง

ครั้งที่ 3 ต้นไม้มีชีวิต พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านความยืดหยุ่น ความรับผิดชอบ และ ความซื่อสัตย์ โดยเยาวชนจะเกิดการปรับความคิดให้อยู่ร่วมกับสภาวะที่ไม่ปรารถนาได้จากการเอื้อให้เข้าใจความคิดที่อาจเป็นปัญหาและเปิดโอกาสในการคิดหาแนวทางในการแก้ไข รวมถึงรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนเองจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต้นไม้มีชีวิตผ่านการหวนระลึกความทรงจำซึ่งอาจทำให้รู้สึกสับสน เสียใจ หรือไร้ค่า โดยผู้วิจัยจะเอื้อให้เยาวชนเข้าใจและยอมรับความรู้สึกที่เกิดขึ้น และช่วยให้องค์กรมองเห็นวิธีการรับมือที่เป็นผลดีต่อตนเอง อีกทั้งเยาวชนจะเรียนรู้การซื่อสัตย์ต่อความคิดและความรู้สึกของตนเอง โดยมีผู้วิจัยจะคอยเอื้อให้กลุ่มมีบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง และความรู้สึกปลอดภัย เกิดเป็นสัมพันธ์ภาพที่ดี เมื่อต่างฝ่ายไว้วางใจต่อกันจะส่งผลให้เกิดความกล้าในการเปิดเผยตนเองอย่างจริงใจ

ครั้งที่ 4 ปั่นให้มัน พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการจัดการอารมณ์ การตระหนักรู้ในตนเอง และ ความรับผิดชอบ โดยเยาวชนจะเรียนรู้การแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมและมีวิธีการผ่อนคลายอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ส่งผลเสียหรือส่งผลเสียน้อยที่สุดด้วยการนวด บีบ ขยี้ หรือปั่น และการเอื้อให้รู้จักค้นหา ความสมดุลแห่งชีวิตจากการรู้จักกำกับตนเองโดยผู้วิจัยจะชวนให้เยาวชนมีสมาธิอยู่กับตนเอง เพื่อเข้าถึงอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเองขณะทำผลงานศิลปะผ่านการสัมผัส ซึ่งจะส่งผลให้เกิด การกำกับแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสมจากการเรียนรู้วิธีการจัดการความรู้สึกเชิงลบผ่าน การแสดงออกในเชิงบวก ทำให้มีวิธีการรับมือกับการระบายความรู้สึกที่ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ครั้งที่ 5 ปล่อยใจให้อิสระ พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการร่วมรู้สึก การจัดการอารมณ์ และ การมองโลกในแง่ดี โดยเยาวชนจะสามารถแสดงออกถึงความเข้าใจผู้อื่นผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิด ความรู้สึกภายในกลุ่ม ซึ่งมีผู้วิจัยเอื้อให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการสื่อสารที่แสดงถึง การตระหนักในผู้อื่น รวมถึงเป็นแบบอย่างที่ดีขณะดำเนินกลุ่ม เช่น การพยักหน้าเมื่อเข้าใจ การสบตาผู้สนทนา การสะท้อนความรู้สึกของผู้พูด โดยสมาชิกกลุ่มจะเปิดโอกาสแก่ตนเองในการเลือกแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมจากการให้อิสระในการ

สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากวิธีการใดก็ได้ เพื่อสะท้อนตัวตนทั้งอารมณ์ ความคิด และความรู้สึก ผ่าน 2 ผลงาน ซึ่งขณะทำผลงานชิ้นใหม่สมาชิกกลุ่มอาจมีมุมมองหรือความรู้สึกที่เปลี่ยนไป โดยผู้วิจัยจะเอื้อให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการทบทวนหรือพิจารณาตนเองเพื่อการพัฒนาไปในทางที่ดี มองเห็นทางออก และมีกำลังใจในการใช้ชีวิต

ครั้งที่ 6 ตึกตาฝาแฝด พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ความยืดหยุ่น และการจัดการอารมณ์ โดยเยาวชนจะตระหนักถึงจุดเด่นจุดด้อยของตนเองจากการสำรวจและทบทวนประสบการณ์ โดยนำเสนอผ่านตุ๊กตาตัวแทนที่สร้างสรรค์ขึ้น เยาวชนจะมีแนวทางในการวางแผนรับมือกับสถานการณ์ในชีวิตจากการรับรู้ เข้าใจ และรู้จักการบริหารจัดการอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสมจาก การลงรู้ในความสามารถและความบกพร่องของตนเอง ทำให้มีวิธีรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ครั้งที่ 7 ป้ายประกาศ พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการมองโลกในแง่ดี ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และการแบ่งปัน โดยเยาวชนจะเกิดกำลังใจต่อความพยายามพัฒนาตนเองผ่านการร่วมจัดเตรียมนิทรรศการแสดงผลงานในกิจกรรมครั้งสุดท้าย โดยการร่วมกันทำป้ายชื่องานที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยผู้วิจัยจะชวนให้เยาวชน มีสมาธิอยู่กับจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์และการแสดงผลงาน เยาวชนจะมุ่งมั่นต่อหน้าที่ของตนเองระหว่างสร้างผลงานได้จากการสร้างข้อตกลงและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันภายในกลุ่ม และผู้วิจัยจะคอยเอื้อให้เยาวชน รู้สึกภาคภูมิใจต่อผลงานที่สร้างร่วมกัน รวมถึงชื่นชมในความสามัคคีและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย

ครั้งที่ 8 นิทรรศการความรู้สึก พัฒนาทักษะมนุษย์ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การร่วมรู้สึก และการแบ่งปัน โดยเยาวชนจะได้กลับมาทบทวนประสบการณ์และข้อคิดที่ได้เรียนรู้จากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตั้งแต่กิจกรรมแรกจนถึงกิจกรรมสุดท้าย จะเข้าถึงความรู้สึกของผู้อื่นจากการมีประสบการณ์เป็นผู้บรรยายผลงาน การได้แลกเปลี่ยนความคิดความรู้สึกจากผู้เข้าร่วมชมผลงาน รวมถึงการถ่ายทอดประสบการณ์และแบ่งปันคุณค่าของการพัฒนาจิตใจแก่ผู้อื่น โดยผู้วิจัยจะร่วมเอื้อให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมชมผลงานเห็นคุณค่าของการได้รับประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก จากการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละชิ้นและกระบวนการทั้งหมดของโปรแกรมศิลปะบำบัด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินเก็บข้อมูลจากการทดลองโดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย 1) ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ผู้วิจัยประเมินทักษะมนุษย์ของเยาวชน และคัดเลือกเยาวชนที่มีคะแนนทักษะมนุษย์น้อยที่สุด 10 อันดับ เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน 2) ระหว่างเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ดำเนินโปรแกรมศิลปะบำบัดต่อการพัฒนาทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ โดยทำกิจกรรมจำนวน 8 ครั้ง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง/กิจกรรม รวม 8 สัปดาห์ จำนวน 8 กิจกรรม ระยะเวลากิจกรรมละ 2 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง และประเมินทักษะมนุษย์แก่เยาวชนเมื่อได้รับโปรแกรมศิลปะบำบัด ครบ 4 สัปดาห์/ครั้ง และ 3) หลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยนำแบบประเมิน ทักษะมนุษย์ไปเก็บข้อมูลอีกครั้งหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดครบ 8 สัปดาห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวระหว่างคะแนนทักษะมนุษย์เมื่อมีการวัดซ้ำ (Repeated Measure ANOVA) โดยวัดก่อน ระหว่าง และหลัง การเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ดำเนินการวัดระยะละ 1 ครั้ง กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด 2) วิเคราะห์เปรียบเทียบความแปรปรวนระหว่างคะแนนทักษะมนุษย์เป็นรายคู่ (Pairwise Comparisons) ของผลการประเมินก่อน ระหว่าง และหลังเสร็จสิ้นการเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ดำเนินการวัด ระยะละ 1 ครั้ง กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การพิทักษ์สิทธิ์ประชากร

การวิจัยได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ปี พ.ศ.2564 วันที่รับรอง 18 พฤษภาคม 2564 รหัสโครงการ psu.pn.2-018/64 รับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประจำวิทยาเขตปัตตานี หน่วยส่งเสริมการวิจัยงานหลักสูตรและพัฒนาคณาจารย์ กองบริการการศึกษา วิทยาเขตปัตตานี ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยนี้โดยคำนึงถึงจริยธรรมและหลักจรรยาบรรณในการทำวิจัย รวมทั้งพิทักษ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมวิจัยโดยเคร่งครัด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการเปรียบเทียบผลของโปรแกรมศิลปะบำบัดต่อการพัฒนาทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด

ทักษะมนุษย์	$\bar{x}$	S.D.	F-test	P-value
ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม	3.47	.232	85.252**	.000
ระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม	3.78	.429		
หลังเข้าร่วมโปรแกรม	4.21	.333		

** $p < .01$

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 ($F = 85.252$, $P\text{-value} = .000$)

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด โดยการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ (Pairwise Comparison)

ทักษะมนุษย์	Mean different		
	Before	Post	Post
ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม		.303 (.002) **	.739 (.000)**
ระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม			.436 (.000)**
หลังเข้าร่วมโปรแกรม			

** $p < .01$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชน ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด โดยการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ (Pairwise comparison) ที่ระดับนัยสำคัญ .01 พบว่าค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ในเยาวชน ระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดทักษะมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะของเยาวชนด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัด มี 8 คุณลักษณะ ประกอบด้วย 1) การตระหนักรู้ในตนเอง สมาชิกกลุ่มได้ตระหนักถึงสิ่งที่กำลังเผชิญในชีวิต เป็นการรับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตของตนเอง หรือตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งคำพูด สีหน้า ท่าทาง การกระทำ และการให้เกียรติซึ่งกันและกันในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มแบ่งปันประสบการณ์ที่เกิดขึ้น สิ่งที่ตระหนักได้ หรือข้อคิดที่ได้รับจากมีประสบการณ์ร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านประสบการณ์ของแต่ละคน เกิดเป็น ความตระหนักรู้อย่างชัดเจน ทั้งต่อความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ที่เกิดขึ้น สู่การมีจิตสำนึกดีจึงเป็นผลให้เกิดความประพฤติดีและก่อเกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป 2) ความยืดหยุ่น สมาชิกกลุ่มได้ปรับความคิดและบริหารจัดการอารมณ์ความรู้สึกเพื่อสามารถคงอยู่กับสภาวะแวดล้อมและสภาวะทางจิตใจ เป็นการรู้ว่าควรทำอย่างไรเมื่อรู้ว่าตนเผชิญอยู่กับความท้าทายหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นในชีวิต สามารถฟื้นคืนจากประสบการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกบุคคล รวมถึงการมีความคิดหรือกลวิธีในการปรับใช้สิ่งที่มีให้เป็นประโยชน์ เกิดความริเริ่มการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และมุมมองใหม่ภายในกระบวนการศิลปะบำบัด โดยผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มตระหนักถึงความคิด ความรู้สึกของตนเอง และเปิดโอกาสแก่ความคิดแปลกใหม่ ในระหว่าง การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และหลังเสร็จสิ้นการสร้างสรรค์ชวนให้สมาชิกได้แบ่งปันประสบการณ์การเผชิญกับภาวะที่เกิดขึ้น สามารถจัดการได้ไหม ทำอย่างไร หากภาวะนั้นคงอยู่ ผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันหาแนวทางในการเผชิญหรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน มุมมองที่หลากหลายทำให้เยาวชนมีทางเลือกหรือนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเองได้ 3) การจัดการอารมณ์ สมาชิกกลุ่มจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตขณะเผชิญภาวะที่ถูกกระตุ้นทางอารมณ์ความรู้สึก เป็นการที่สมาชิกกลุ่มมีวิธีในการแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นปัญหาให้อยู่ในภาวะปกติ โดยสามารถจัดการกับตัวกระตุ้นทางอารมณ์ความรู้สึกอย่างมีเหตุผลและส่งผลเสียน้อยที่สุด โดยกระบวนการศิลปะบำบัดจะเอื้อให้เยาวชนเผชิญกับประสบการณ์ทางจิตใจผ่านการระลึกความจำและ การจินตนาการระหว่างการสร้างสรรค์ผลงาน เมื่อพบว่าเกิดสภาวะทางอารมณ์ให้ลองพยายามจัดการด้วยตนเองและสังเกตว่าสภาวะนั้นผ่อนคลายลงได้อย่างไร โดยผู้นำกลุ่มจะชวนให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเผชิญกับตัวกระตุ้นทางอารมณ์และวิธีการจัดการที่ได้ผลเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และเสริมแรงด้วยการชมเชยเมื่อสมาชิกมีวิธีจัดการได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นกำลังใจในการทำต่อไป 4) การมองโลกในแง่ดี สมาชิกกลุ่มมีมุมมองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง เชื่อมั่นว่ามีทางออกและทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาเสมอ โดยศิลปะบำบัดมักจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มประสบกับความคิดหรือความรู้สึกจากการทวนระลึกถึงอดีตหรือ ความทรงจำที่ผ่านมาหรือจินตนาการถึงอนาคต อาจทำให้เกิดความคิดหรือความรู้สึกแง่ลบ เช่น ความเสียใจ ความคาดหวัง หรือความท้อถอย ผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มได้ค้นพบความเชื่อไร้เหตุผลอันเป็นเหตุให้ไม่เกิดการพัฒนาหรือเป็นปัญหาต่อชีวิต ผู้นำกลุ่มจะชวนให้สมาชิกกลุ่มแบ่งปันความคิดความเชื่อที่ไร้เหตุผลแก่กลุ่มแล้วร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิด หรือบทเรียนต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ถูกต้อง และให้ผลสะท้อนกลับต่อความคิดที่มีเหตุผล สมาชิกจึงเปลี่ยนจากความเชื่อไร้เหตุผลเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล ทำให้เกิดความคิดชุดใหม่ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่มีถูกต้อง เป็นไปได้ และมีกำลังใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป 5) การร่วมรู้สึก สมาชิกกลุ่มเข้าใจและตระหนักถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นมากขึ้น และมีการสื่อสารที่แสดงออกว่าเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เป็นการที่สมาชิกรับรู้ความคิดความรู้สึกของผู้อื่นจากการบอกเล่าเรื่องราวผ่านผลงานศิลปะ โดยผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มรับรู้ความรู้สึกนั้นคล้ายเป็นสถานการณ์ของตนเอง และจะสะท้อนความรู้สึกและมีปฏิกิริยาที่สื่อถึงความเข้าใจ เข้าใจ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สมาชิกกลุ่มในการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ รวมถึงให้การผลสะท้อนกลับเชิงบวกต่อสมาชิกกลุ่มที่พยายามทำความเข้าใจและสื่อสารถึงความเข้าใจนั้นได้ถูกต้อง เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกและคนอื่น ๆ นำปฏิบัติต่อไป การแสดงออกถึงความเข้าใจนั้นต้องอยู่ บนพื้นฐานของความจริงใจและหลักของความ

เมตตา 6) การแบ่งปัน สมาชิกกลุ่มอาสาที่จะสละร่างกาย ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน และยอมเปิดเผยตนเอง แก่กลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการมีน้ำใจเป็นแหล่งสนับสนุนและให้ ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เป็นการที่สมาชิกกลุ่มเห็นความสำคัญของการแบ่งปันประสบการณ์หรือแนวทางใน การแก้ไขปัญหา และการร่วมรู้สึกต่อผู้อื่นทำให้เกิดความอยากสนับสนุนหรือช่วยเหลือ โดยเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการเล่าเรื่องราวที่มีงานศิลปะเป็นต้นทาง และผลสะท้อนกลับจากกลุ่มต่อพฤติกรรมที่พึงพอใจ ทำให้สมาชิกกลุ่มเรียนรู้ที่จะแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยขอยกตัวอย่างสถานการณ์แต่ละกิจกรรมที่มีการบ่มเพาะการแบ่งปัน 7) ความรับผิดชอบ สมาชิกกลุ่มมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามกติกาของกลุ่ม และทำหน้าที่ของตนเองด้วยความตั้งใจเต็มที่ สามารถกำกับควบคุมตนเองได้ขณะทำกิจกรรมที่ต้องมีส่วนร่วมกับผู้อื่น ยอมรับผลของ การกระทำตนเองและต้องการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น เป็นการที่สมาชิกได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม (Group process) ทำให้สมาชิกกลุ่มรับรู้หน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง อย่างน้อยสมาชิกกลุ่มทุกคนล้วน รับผิดชอบต่อข้อตกลงของกลุ่มตลอดการเข้าร่วมจนเสร็จสิ้นโปรแกรม และการเสริมแรงจากกลุ่มโดยการชื่นชม หรือปฏิกิริยาสีหน้า ท่าทาง การกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกในแง่บวกเป็นแรงสนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติต่อไป และ 8) ความซื่อสัตย์ สมาชิกกลุ่มเคารพและให้เกียรติต่อตนเองและสมาชิกคนอื่นด้วยพฤติกรรม การแสดงออก ที่มาจากความจริงใจและประสงค์ดี เป็นการถูกหล่อหลอมให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ทำให้รู้ผิดชอบชั่วดีต่อ การกระทำด้วยกระบวนการศิลปะบำบัดและการสะท้อนกลับ ผู้นำกลุ่มจะเอื้อให้สมาชิกกลุ่มเห็นถึงคุณงามความดี ของความซื่อสัตย์ โดยการฝึกให้เผชิญกับประสบการณ์ความขัดแย้งทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นใกล้ตัวและจัดการแก้ไข ด้วยความซื่อสัตย์ เช่น การพูดความจริงแม้ทำให้ตนเองต้องเสียประโยชน์ หรือการยอมเสียเวลาเล็กน้อยเพื่อปฏิบัติ ตามกฎดีกว่าละเมิดกฎของสังคม และชื่นชมหรือให้การเสริมแรงแก่สมาชิกกลุ่มที่มีพฤติกรรมซื่อตรงและมีความ อ่อนโยนในการแก้ปัญหา นั่นคือ การแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาแต่มีเมตตาต่อผู้อื่น ไม่แข็งกระด้าง หรือทำให้ ผู้อื่นเสียหน้า และจนเสร็จสิ้นโปรแกรมอย่างน้อยสมาชิกกลุ่ม การรักษาสัจจะไม่นำความลับหรือเรื่องราวที่มีความ อ่อนไหวในกลุ่มไปเปิดเผย ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่รับรู้ได้ว่าตนเองเป็นคนที่มีคุณธรรม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้กล่าวคือ เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบมีค่าเฉลี่ยของทักษะมนุษย์ระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทักษะมนุษย์ของเยาวชนจากการศึกษานอกระบบที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ในระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทักษะมนุษย์ในระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมมติฐานนี้จึงควรได้รับการสนับสนุน การนำศิลปะบำบัดมาใช้เพื่อพัฒนา ทักษะมนุษย์เป็นการมุ่งเน้นให้เยาวชนเข้าใจการรับรู้ของตัวเองด้วย การสร้างสรรค์งานศิลปะ อันเป็นการค้นพบ ความหมายส่วนบุคคลโดยการเปิดเผยจินตนาการ การระลึกความจำ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา ผ่าน โปรแกรมศิลปะบำบัดทั้ง 8 กิจกรรม กระบวนการกลุ่ม การให้ผลสะท้อนกลับ และการเสริมแรงของพฤติกรรมที่ พึงพอใจต่อเยาวชน ผลการสะท้อนกลับจากผู้นำกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจะช่วยให้เยาวชนปรับเปลี่ยนการรับรู้ของ ตนเองไปในทางที่ดีขึ้นได้และจะทำให้มีการรับรู้เกี่ยวกับผู้อื่นดีไปด้วยเช่นกัน (Rosal M. L. , 1996) อีกทั้งการเอื้อให้ กลุ่มเกิดบรรยากาศที่อบอุ่นปลอดภัยจะเป็นแรงสนับสนุนให้เยาวชนมีความกล้าที่จะไว้วางใจในการแสดงออกทาง ความคิดและความรู้สึก ศิลปะให้อิสระในการแสดงออกถึงความเป็นตัวเอง สัมพันธภาพในกลุ่ม จึงให้ความรู้สึก ไว้วางใจและเป็นพื้นที่ปลอดภัย เยาวชนจึงกล้าที่จะลองทำสิ่งใหม่ ๆ เปิดโอกาสแก่ตนเองได้แสดงความคิดเห็น

ยอมรับความคิดและความรู้สึกของตนเองไปสู่การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงการที่ผู้นำกลุ่มเป็นแบบอย่างที่ดีอาจถูกกำหนด เป็นตัวแบบโดยเยาวชนเองและเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมอันพึงประสงค์ที่สุดในที่สุด ศิลปะบำบัดจึงเป็นกระบวนการ ทางสติปัญญาที่เอื้อให้เยาวชนเข้าใจความคิดความรู้สึกของตนเอง และเรียนรู้คุณลักษณะ อันพึงประสงค์จากผลตอบรับจากกลุ่ม รวมถึงสัมพันธ์ภาพภายในกลุ่ม ตัวแบบ และการเสริมแรงต่อพฤติกรรม เป้าหมายหรือ ทักษะมนุษย์ หล่อหลอมให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติเพื่อความเจริญงอกงามแก่ตนเองและ มีความสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นดีมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การมีอิสระในการลงมือทำสิ่งใหม่ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการเข้าถึงอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก หรือเข้าใจการรับรู้ของตนเองและผู้อื่น ผ่านกระบวนการศิลปะบำบัด กระบวนการกลุ่ม การให้ผลสะท้อนกลับ การเสริมแรง การเป็นตัวแบบที่ดี รวมถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพที่เกิดขึ้นในโปรแกรมศิลปะบำบัดทั้ง 8 กิจกรรม ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้โปรแกรมศิลปะบำบัดมีประสิทธิภาพส่งผลให้เยาวชนมีทักษะมนุษย์เพิ่มมากขึ้นภายใน 4 สัปดาห์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน ที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับศิลปะบำบัด การฝึกอบรมและกิจกรรมกลุ่ม การส่งเสริมพัฒนาทักษะทางอารมณ์ จิตใจ และสังคม แก่เยาวชน ดังที่สอดคล้องกับการศึกษาของ มนตรี ขุนอินทร์ทอง ที่ได้ศึกษาผลของศิลปะบำบัดแบบกลุ่มต่อความแข็งแกร่งในชีวิตของเยาวชนผู้เสพสารเสพติด ผ่านโปรแกรมศิลปะบำบัด จำนวน 8 ครั้ง พบว่ากลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดมีค่าเฉลี่ยของความความแข็งแกร่งในชีวิตแตกต่างจากกลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (มนตรี ขุนอินทร์ทอง, 2561) และมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ปริญญา เรืองทิพย์ และคณะ ที่ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของ นักศึกษาระดับอาชีวศึกษา โดยอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และใช้แนวคิดกลุ่มฝึกอบรม (Training Group) พบว่า นักศึกษาอาชีวศึกษาที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมมีทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการเข้าใจผู้อื่น ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะ การจัดการกับความเครียด ซึ่งเป็นทักษะเป้าหมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ปริญญา เรืองทิพย์ และคณะ, 2561) และผลการวิจัยยังมีความสอดคล้องกับความจำเป็นในการพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตแก่เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ โดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ได้ศึกษารูปแบบ การพัฒนาทักษะชีวิตและความพร้อมในการประกอบอาชีพของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่า ทักษะทางสังคม ทักษะทางความคิด ทักษะการจัดการอารมณ์ เป็นทักษะที่ควรเสริมสร้างและพัฒนาแก่เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ รวมถึงความพร้อมในการประกอบอาชีพ ดังนั้น เมื่อการพัฒนา ทักษะมนุษย์ตรงต่อความขาดแคลนและความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง จึงส่งผลให้เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบมีทักษะมนุษย์ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดสูงขึ้นตามลำดับ (คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561) และจากการศึกษาของ ทวีศักดิ์ สิริรัตนเรขา และสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ เรื่อง ศิลปะบำบัด นอกจากจะเป็นการบำบัดทางจิตเวช ที่ประยุกต์ใช้กิจกรรมทางศิลปะในค้นหาข้อบกพร่องความผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิตใจ โดยใช้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินทางจิตวิทยาในการบำบัดรักษาผู้ป่วยโรคทางจิตเวชแล้วนั้น ยังเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาส่งเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยศิลปะบำบัดมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายครอบคลุมถึงทัศนศิลป์ (Visual Arts) ดนตรี (Music) การแสดง (Drama) และวรรณกรรม (Literature) ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันไปในผู้รับการบำบัดแต่ละคนที่มีสภาพปัญหาแตกต่างกัน (ทวีศักดิ์ สิริรัตนเรขา, 2550); (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565)

2. จากผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดทักษะมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะของเยาวชนด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัด ซึ่งเป็นกลุ่มทักษะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ที่เอื้อให้การเรียนรู้ การทำงาน และการใช้ชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นและเจริญก้าวหน้า ครอบคลุมทั้งทักษะภายในส่วนบุคคลและทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจากการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ของกรมสุขภาพจิต, ชลิดา ชวนา

นนท์, อีรากร มณีรัตน์, วิจารย์ พานิช, Glaitli, M., อภิวิมล พิมลแสงสุริยา, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, กานต์รวี ดาวเรือง, มาร์ต พัฒนา, ชโลธร โชติเกียรติเวช, ฐานรงค์ ทูเรียน, คมกริช บุญพรหม, Riggio R. E., Harris B. M., Robles, M. M., Rongraung, et al., Tang, K. N., Szilárd, et al. และ Organization for Economic Co-operation and Development: OECD ผลของการสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะมนุษย์ปรากฏ 8 คุณลักษณะ จาก 19 แหล่งความรู้ สรุปได้ดังนี้ 1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) เป็นความสามารถส่วนบุคคลในการรับรู้ เข้าใจ และยอมรับต่อความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ของตนเอง เพื่อสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการเปิดโอกาสแก่ตนเองได้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลไปสู่การตระหนักรู้ต่อผู้อื่น 2) ความยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นความสามารถในการอยู่กับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างเต็มที่รับรู้และยอมรับความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยพยายามบริหารจัดการอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ ได้อยู่เสมอ 3) การจัดการอารมณ์ (Emotional Management) เป็นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับสถานการณ์ ขณะเผชิญภาวะที่ถูกกระตุ้นทางอารมณ์อย่างมีเหตุผล และแสดงออกเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับและมีผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นน้อยที่สุด 4) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) เป็นการมีมุมมองต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้อื่นบนพื้นฐานความเป็นจริงและถูกต้อง เชื่อว่าทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้ด้วยความพยายามเข้าใจพื้นฐานของปัญหา อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปในทางที่ดี ก่อเกิดกำลังใจ มองเห็นทางออกของปัญหาและรู้สึกดีต่อตนเอง 5) การร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นความเข้าใจ การตระหนักถึงความรู้สึก และการสื่อสารที่แสดงออกถึงความเข้าใจของผู้อื่น 6) การแบ่งปัน (Sharing) เป็นความอยากให้ส่วนที่เป็นของตนเองเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยการให้หรือแบ่งส่วนของตนแก่ผู้อื่นหรือต่อส่วนร่วม รวมถึงในมิติของความคิด ความรู้ องค์ความรู้หรือประสบการณ์ 7) ความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นการแสดงออกของบุคคลที่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือกฎระเบียบด้วยความมุ่งมั่น ละเอียด รอบคอบ มีความสามารถกำกับควบคุมตัวเองได้ ยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง และพยายามปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นสู่ความเจริญของชีวิตในภายภาคหน้า และ 8) ความซื่อสัตย์ (Honesty) เป็นคุณธรรมของบุคคลในการเข้าใจ ยอมรับ รัก และปฏิบัติในสิ่งที่ตรงตามที่ควรปฏิบัติโดยการทำสิ่งใด ๆ อย่างเปิดเผย สุจริต ถูกต้องตามหลักจริยธรรมด้วยความเคารพที่มีต่อตนเองและผู้อื่น (กรมสุขภาพจิต, 2541), (ชลิดา ชวนานนท์, 2552), (อีรากร มณีรัตน์, 2553), (วิจารย์ พานิช, 2555), (Glaitli, M., 2018), (อภิวิมล พิมลแสงสุริยา, 2555), (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561), (กานต์รวี ดาวเรือง, 2558), (มาร์ต พัฒนา, 2558), (ชโลธร โชติเกียรติเวช, 2560), (ฐานรงค์ ทูเรียน, 2560), (คมกริช บุญพรหม และ ประยุทธ์ ชูสอน, 2562), (Riggio, R. E., 1986), (Harris, B. M., 1963), (Robles, M. M., 2012), (Rongraung, Suravee., et al, 2014), (Tang, K. N., 2020), (Szilárd, S., et al, 2018) และ (OECD, 2018)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า 1) การเปรียบเทียบผลของโปรแกรมศิลปะบำบัดต่อการพัฒนาทักษะมนุษย์ของเยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบ ก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้กล่าว คือ เยาวชนจากการศึกษานอกระบบที่เข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดมีทักษะมนุษย์ระหว่างและหลังเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัดสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมศิลปะบำบัด การมีอิสระในการลงมือทำสิ่งใหม่ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการเข้าถึงอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก หรือเข้าใจการรับรู้ของตนเองและผู้อื่น ผ่านกระบวนการศิลปะบำบัด กระบวนการกลุ่ม การให้ผลสะท้อนกลับ การเสริมแรง การเป็นต้นแบบที่ดี รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นในโปรแกรมศิลปะบำบัด ทั้ง 8 กิจกรรม ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้โปรแกรมศิลปะบำบัดมีประสิทธิภาพส่งผลให้เยาวชนมีทักษะมนุษย์เพิ่มมากขึ้นภายใน 4 สัปดาห์ 2) การสังเคราะห์การพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัด ส่งผลให้หลังการทดลองเยาวชนมีทักษะมนุษย์สูงกว่าก่อนการทดลอง โดยมีการพัฒนาทักษะมนุษย์ 8 คุณลักษณะ อันได้มา

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จาก 19 แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในตนเอง ความยืดหยุ่น การจัดการอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี การร่วมรู้สึก การแบ่งปัน ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ผ่านโปรแกรมศิลปะบำบัด จำนวน 8 กิจกรรม ดำเนินกิจกรรมติดต่อกัน จำนวน 8 ครั้ง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง/กิจกรรม รวม 8 สัปดาห์ ระยะเวลาการทำกิจกรรม 2 ชั่วโมง/ครั้ง รวม 16 ชั่วโมง ซึ่งการพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชนที่เข้ารับการศึกษานอกระบบด้วยโปรแกรมศิลปะบำบัดให้สัมฤทธิ์ผลนั้น ผู้ดำเนินกิจกรรมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการศิลปะบำบัด ศิลปะบำบัดแบบกลุ่ม และการพัฒนาทักษะมนุษย์ เพื่อสามารถออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสมรรถภาพของเยาวชนและเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ คำนึงถึงข้อจำกัดของกลุ่มตัวอย่าง เช่น ลักษณะของภาษากรณีกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ภาษาท้องถิ่น และวางแผนความถี่ของการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชนควรจัดอย่างต่อเนื่องและเว้นระหว่างของแต่ละกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อฝึกฝนและสั่งสมให้เกิดเป็นทักษะ นิสัย และอธยาศัย ในมุมมองของการพัฒนาเยาวชนเชิงโครงสร้าง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดหลักสูตรหรือแผนการเรียนเพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะมนุษย์แก่เยาวชน โดยส่งเสริมให้มีบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะบำบัดร่วมจัดกิจกรรมแก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีงบประมาณสนับสนุนในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะบำบัด เพื่อสร้างทักษะภายในส่วนบุคคลให้เข้มแข็งเป็นพื้นฐานสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม ร่วมกันพัฒนาสังคมไทยอย่างสร้างสรรค์และเจริญก้าวหน้าต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในการให้ทุนสนับสนุน การศึกษาระดับปริญญาตรี-โท คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รุ่นที่ 3 ปี การศึกษา 2561 และเข้ารับศึกษาระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2563

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2541). คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็ก. นนทบุรี: สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- กานต์รวี ดาวเรือง. (2558). ทักษะชีวิตและการวางแผนการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน (ชาย) หลังจากออกจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2561). การศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตและความพร้อมในการประกอบอาชีพของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดเขตเศรษฐกิจพิเศษ. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก <https://www.dcy.go.th.pdf>
- คมกริช บุญพรม และประยุทธ์ ชูสอน. (2562). ตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้าน SOFT SKILLS ของผู้บริหารสถานศึกษา ของโรงเรียนชายขอบ. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 7(26), 178-187.
- ชดาพิมพ์ เผ่าสวัสดิ์ และคณะ. (2559). คู่มือการดูแลเด็กวัยเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรม-อารมณ์ สำหรับบุคลากรสาธารณสุข (ฉบับทดลองใช้) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- ชลิดา ชวนานนท์. (2552). ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ชลอธร โชติศิริติเวช. (2560). ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะ Soft Skills เพื่อการจัดการเรียนรู้ของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(1), 44-52.
- ชูวิทย์ รัตนพลแสนย์, สุเทพ จันทน์เทศ และ พรพิชิต สุวรรณศิริ. (2554). ผลการใช้ศิลปกรรมบำบัดต่อภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลในสมเด็จพระปิ่นเกล้า. วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 32(2), 191-200.
- ฐานรงค์ ทูเรียน. (2560). ผลการจัดการเรียนรู้พลศึกษาโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สุขศึกษาและพลศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตนเรขา. (2550). ศิลปะบำบัดศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤษภาคม 2563 จาก https://th.rajanukul.go.th/_admin/file-download/5-4460-1448597095.pdf
- ธีรากร มณีรัตน์. (2553). การพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนออทิสติกในโรงเรียนเรียนร่วมระดับประถมศึกษาโดยใช้เรื่องราวทางสังคม. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนการศึกษาพิเศษ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุษกร วัฒนบุตร. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา Soft Skills ของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(1), 87-94.
- ปริญญา เรืองทิพย์ และคณะ. (2561). การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 5(3), 706-729.
- มนตรี ขุนอินทร์ทอง. (2561). ผลของศิลปะบำบัดแบบกลุ่มต่อความแข็งแรงในชีวิตรของเยาวชนผู้เสพยาเสพติด. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มารุต พัฒนาผล. (2558). แนวคิดหลักการของการโค้ชเพื่อการรู้คิด. ใน เอกสารประกอบการเรียนรู้รายวิชาสัมมนา นวัตกรรมโค้ชเพื่อการรู้คิด (เอกสารประกอบการสอน). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- ศศิธร ศักดิ์เทวินทร์. (2561). เข้าใจ จึงได้ใจ : เด็กไทยยุค 4.0. วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ, 6(1), 28-37.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). ศิลปะบำบัด ARTFIELD. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2565 จาก <http://www.artculture4health.com/contents/view/3036>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). ยุทธศาสตร์การพัฒนานิสิต นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (พ.ศ. 2560-2564), 3-4. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). สถานะการศึกษาไทยปี 2559- 2560 และแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0. กรุงเทพมหานคร: פרקหวานกราฟฟิค.
- อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา. (2555). การพัฒนาพนักงาน. ใน จดหมายข่าวรายเดือนสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 13(149).
- Glaittli, M. (2018). Soft Skills in High School [Doctoral dissertation, Arizona State University]. Retrieved March 20, 2020, from https://keep.lib.asu.edu/_flysystem/fedora/c7/205817/Glaittli_asu_0010E_18354.pdf

- Harris, B. M. (1963). *Supervisory Behavior in Education*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Liemann. (2004). *Art Therapy for Groups: A Handbook of Themes and Exercises* ("2" ^nd" ed). New York: Brunner-Routledge Taylor & Francis Group.
- OECD. (2018). *Social and Emotional Skills Well-being, connectedness and success*. Organization for Economic Co-operation and Development. In Research Report . Center for Education Research and Innovation.
- Riggio, R. E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3), 649–660.
- Robles, M. M. (2012). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*, 75(4), 453-465.
- Rongraung, Suravee., et al. (2014). Soft Skills for Private Basic Education School in Thailand. *Social and Behavioral Sciences*, 112(7), 956-961.
- Rosal M. L. . (1996). *Approaches to art therapy with children*. Burlingame, CA: Abbey gate.
- Szilárd, S., et al. (2018). Soft Skills Development Needs and Methods in Micro-Companies of ICT Sector. *Social and Behavioral Sciences*, 238(2018), 94-103.
- Tang, K. N. (2020). The importance of soft skills acquisition by teachers in higher education insituations. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 41(1), 1-6.